

LEKETØY: Minkungene trenger noe å aktivisere seg med under oppveksten, og får leker i form av tomflasker, baller og rørstumper. FOTO: ANNE CATH. GRIMSTAD

ASSISTERT FÔRING: Tollak (2) er ofte med på runden når mor fôrer minken, og sjekker at alt går riktig for seg. Maten legges ut med en selvgående fôrmaskin med manuell betjening, men med dataregulert dosering for hvert enkelt tispebur. FOTO: ANNE CATH. GRIMSTAD

TIDLIG KRØKES: ...som god pelsdyrbonde skal bli. 4 år gamle Jan-René (bakerst t.v.), Tollak, 2 og Karl-Even, 6 år liker godt å være med mor Olivia Matningsdal i arbeidet, særlig når det er kommet valper i kassene. FOTO: ANNE CATH. GRIMSTAD

RO OG FRED: Mink som får godt stell er rolige og harmoniske. Denne tispa slumrer i halmen mens hun dier ungene sine. Fargeforskjellen viser imidlertid at ikke alle ungene er født av henne selv, men det er ikke minkmor så nøye på. FOTO: ANNE CATH. GRIMSTAD

DAGLIG OPPDATERING: Pelsdyrbondens ektemann Arild Tuen skanner strekkodene ved hvert enkelt minkbur og sørger for den daglige oppdateringen av besetningen. Her ligger alle tispene inne med opplysninger om ungekullets størrelse og hvor stor matrasjon hun trenger. FOTO: ANNE CATH. GRIMSTAD

Hele familien i arbeid på minkfarmen

I løpet av de siste ukene er det født ti tusen minkvalper i ynglekassene hos Oasen Mink AS på Vigrestad. Det er en travel tid for hele familien Matningsdal/Tuen.

PELSDYR: Hos sauebøndene kalles lamminga vårens vakreste eventyr. Det er imidlertid ikke mindre eventyrlig hos pelsdyrbonden når besetningens nye generasjon kommer til verden. Som i lammefjøset må de direktige mødrene overvåkes døgnet rundt.

Og om minktispene ikke trenger hjelp til selve fødselen, så må man også her passe på at de små ikke blir liggende ute i buret og bli kalde, men har det lunt og varmt inne i halmen i ynglekassen hos mor.

Felles arbeidsplass

Pelsdyrbonde Olivia Matningsdal er stolt av minkfarmen sin, men presiserer at den egentlig er hele familiens arbeidsplass. Selv om det er hun som har hovedansvaret, har både ektemannen Arild Tuen og de fire guttene ulike oppgaver rundt drifta og dyrestellet, alt etter sesong og tidspunkt på dagen.

Arild, som ble ufør etter en arbeidsulykke i 2013 er med kona som gratis «dreng». Han sørger blant annet for det datatekniske og den daglige oppdateringen av besetningen, der hver tispe ligger inne med opplysninger om ungekullets størrelse og hvor stor matrasjon hun trenger.

Trivsel for alle

Minktispene fôres fra 2-4 ganger daglig på denne tiden av året, alt etter vær og temperatur og hvor mye melk de produserer. Minkfôr er ferskvare som ankommer med tankbil flere ganger i uka. På varme dager er det bedre å gi dyra litt mat flere ganger daglig enn mye og sjelden. Dette for å unngå at den forderves.

Under Jærbladets besøk var det fôringstid på farmen. Olivia selv kjørte fôrmaskinen med to år gamle Tollak sittende som «assistent» bak ryggen sin, mens Jan-René og Karl-Even på henholdsvis 4 og 6 fulgte etter med traktorene sine fulle av halm og andre nødvendigheter.

- Det er krevende og ansvarsfullt å skulle sørge for ve og vel til 1600 minktisper og ungene deres, men du verden for et trivelig arbeid, sier Olivia.

- Mink er sosiale og hyggelige dyr, og når du ser at de trives og har det godt, kan jeg ikke tenke meg bedre arbeidsplass for familien vår, sier hun.

Ny start

Oasen Mink AS på Vigrestad ble etablert i 2012. Innehaver Olivia Matningsdal (34) hadde pådratt seg bekkenløsning etter tre tette svangerskap, og måtte slutte i jobben som forskallingssnekker. Hun hadde vokst opp på en sauegård, og i tillegg fått god opplæring gjennom flere års arbeid hos travtrener Kåre Refsland i ungdommen, og hun ville derfor gjerne ha med dyr å gjøre når hun nå skulle finne seg nytt arbeid. Valget falt på mink.

Bygd på dugnad

Høsten 2012 fikk hun, med dugnadshjelp fra venner og familie, oppført tre firerekkers haller på bygslet tomt på Vigrestad.

- Uten deres iherdige innsats hadde det aldri blitt noe av, sier Olivia, som er både takknemlig og rørt over den utrolige hjelpsomheten fra sine nærmeste.

Anlegget hadde en investeringskostnad på 5 millioner kroner og var topp moderne, med tett gjødselkjeller, automatisk skraping av gjødselrenna flere ganger i døgnet og automatisk vanningsanlegg med nipler i hvert bur. Videre omfattet det fôrsilo som fylles med ferskt pelsdyrfôr fra Rogaland Pelsdyrfôrlag SA flere ganger i uka, og mye annet teknisk utstyr. Med til fôringssystemet hører også en selvgående fôrmaskin med manuell betjening, men med dataregulert doseringssystem for optimal fôring av hvert individ.

Fadderordning

I april 2013 ble de første 950 ferdigparede minktispene kjøpt fra lokale produsenter og satt inn i anlegget. Kort tid etter startet den første valpinga.

- Jeg kunne i utgangspunktet ingenting om mink før jeg startet, selv om vi har hatt pelsdyr i både min og mannen min sin familie tidligere, ler Olivia.

- Men bransjen har en fadderordning, og jeg var så heldig å få Arne Hårr som mentor og veileder. Han har vært til utrolig god hjelp, og er aldri mer enn en telefon unna, sier hun.

Tøff start

Pelsdyroppdrett er ikke noe latmannsliv. Det er alltid arbeidsoppgaver som står for tur, enten det gjelder de store sesongene, eller rutinearbeid som vasking, papirarbeid, vaksineringer, blodprøvetaking med mer.

Og den nyetablerte pelsdyrbonden og familien hennes fikk en intensiv start og en bratt læringskurve. Den måneden valpinga pågår må dyra nemlig ha tilsyn så godt som døgnet rundt. Det kan være kjølig i lufta i april/mai, og hvis minktispa blir distrahert av noe under eller etter fødselen kan en eller flere av de nyfødte og hårløse valpene bli liggende igjen ute i selve buret og ikke inne i halmen i den lune kassen. Da er det viktig å få dem inn i varmen før de fryser i hjel. Dessuten må man hele tiden regulere antall valper per tispe.

- Minktispa har 8 spener, men kan få mange flere valper enn det, forteller Olivia.

- De første 12 dagene etter fødselen er imidlertid ikke mora så nøye på om alle valpene i redet er hennes egne, og i denne perioden kan man fordele ungene slik at tispene ikke har mer enn 7-8 hver.

Må unngå slåssing

Etter 6 uker vil minktispa venne ungene av med melk, og da inntreffer den kanskje mest kritiske og tilsynskrevende perioden i pelsdyråret. Ungekullet flyttes til et eget bur og mora blir kun gående igjen med to hannvalper. Inntil søsknene har funnet ut hvordan de skal få vann ut av drikkeniplene i sitt nye ungdomshjem, kan det i verste fall oppstå slåssing med påfølgende sårskader.

Dette prøver man for enhver pris å unngå. Ikke bare har det med dyrevelferden å gjøre, men sårskader fører også til at skinnet senere må kasseres, med de økonomiske konsekvensene det har. Derfor er det viktig å følge nøye med hvert ungekull i denne tiden, og utføre forebyggende tiltak. Blant annet flytter man unger man vet har funnet nippelen til kull der man er i tvil. Den ene vil nemlig raskt lære de andre hvor vannet er.

Ellers er det viktig å gi dyra ting de kan leke og aktivisere seg med, som rør, små baller og tomflasker etc. Denne utdelingen er det gjerne familiens yngre garde som sørger for.

I to uker går kullsøsknene samlet. Så splittes de, slik at de blir gående 3 eller fire i hvert bur fram til avliving og pelsing i november/desember. Underveis plukker Olivia ut nye avlsdyr, ut fra pelskvalitet, adferd og moras melkeevne. Man ønsker å bygge en besetning på mest mulig rolige og harmoniske minktisper, som har nok melk og passer godt på ungene sine.

Skånsom avliving

Minken avlives med CO2-gass. Prosessen tar under 10 sekunder fra dyret løftes ut av buret til det er dødt.

- Før jeg startet med mink, ga jeg beskjed om den eneste arbeidsoppgaven jeg ikke ville være med på, var selv avlivingen av dyra. Men det var inntil jeg så hvor raskt og skånsomt det foregår, sier Olivia.

- Da er det et helt annet stress og tidsforbruk forbundet med slakting av andre husdyr.

Etter avliving leveres minken til et lokalt pelseri, som flår og tørker skinnene og sender dem videre til et auksjonshus i Danmark for sortering og videresalg. Auksjonshuset har omtrent samme funksjon som slakteriene har for andre husdyrbønder. Det er disse som administrerer avlsprogram og dataregistre, har rådgivningstjeneste og utbetaler oppgjøret for årets skinnproduksjon.

Skjær i sjøen

Selv om det var mye nytt å lære seg, gikk det veldig godt for Oasen Mink AS de første to driftsårene. I 2015 derimot, fikk man et utbrudd av den smittsomme virussykdommen Plasmacytose i besetningen. Ingen vet ikke hvor smitten kommer fra, men næringa har rutiner for å sanere, det vil si slakte ned besetningen og vaske og desinfisere anlegget for å holde sykdommen under kontroll. Til tross for god forsikringsordning, medførte utbruddet stort økonomisk tap.

- Det verste var likevel å gå i disse tomme lokalene i fire måneder uten at det var dyr her, sier Olivia.

Ny generasjon

Etter pelsinga på høsten går pelsdyrbonden i gang med neste års produksjon. Dyra som skal sørge for en nye generasjon utpå våren, fôres og stelles etter en nøye oppsatt plan gjennom vinteren. For paringa må tispene nemlig være i riktig hold for å komme i brunst. Minken lar seg pare bare én gang i året, og «kjærlighetsakten» foregår i mars.

Da trenger man én hannmink for hver femte tispe, som etter tur slippes inn i buret til hannen en dag hver. Det sier seg selv at pelsdyrbonden bokstavelig talt har hendene fulle på denne tiden også. Etter 8-9 dager gjentas prosedyren. Og går alt etter planen vil de første nye minkvalpene se dagens lys omtrent fem uker senere.

Anne-Cath. Grimstad